

ความเป็นกลางในการตรวจสอบค้นหาความจริง คดีอาญาโดยศาล Neutrality in Facts Verification and Facts Finding of Criminal Cases by Court

อภิรักษ์ ศรีศิริ

คณะนิติศาสตร์ กลุ่มวิชากฎหมายอาญาและกระบวนการยุติธรรม
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

บทคัดย่อ

งานฉบับนี้เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นกลางกับการตรวจสอบค้นหาความจริงในคดีอาญาของศาลว่าสัมพันธ์หรือขัดแย้งหรือไม่ อย่างไร ผลการวิเคราะห์พบว่าความเป็นกลางกับการตรวจสอบค้นหาความจริงในคดีอาญาของศาล ไม่ใช่ประเด็นเดียวกัน แต่มีความสัมพันธ์กันในเชิงสนับสนุน เนื่องจากศาลมีหน้าที่ตรวจสอบค้นหาความจริงในคดีอาญาได้ตามกฎหมาย แต่ในทางปฏิบัติส่วนใหญ่ศาลไม่ทำหน้าที่อันสืบเนื่องจากความเข้าใจไม่ตรงกัน ทั้งการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวศาลต้องปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเป็นกลาง ไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพล การแทรกแซงด้วยวิธีการต่าง ๆ หรือไม่เลือกปฏิบัติต่อคดีใดคดีหนึ่งเป็นการเฉพาะ จึงจะสมเจตนารมณ์ของการตรวจสอบค้นหาความเป็นจริงโดยศาล และส่งผลในการคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน

คำสำคัญ : ความเป็นกลาง การค้นหาความจริง คดีอาญา

Abstract

This paper describes a study of the relationship between neutrality and fact verification and fact finding in criminal cases of courts to determine whether the relationship is contradictory and how it contradicts. The result of the analysis showed that fact verification and fact finding are not the same issue but there is a relationship in a supportive manner because courts have a lawful duty to verify and find facts in criminal cases. However, mostly in practical scenarios, courts do not perform these duties due to misunderstanding. Courts must perform such duties

with neutrality, without being under influences or interferences, and/or being discriminatory to any particular case. This is in accordance with the intention of fact verification and fact finding by courts resulting in the protection of the rights and freedom of the people.

Key words: neutrality, fact finding, criminal cases

ความเป็นมา

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา (Criminal justice) ในประเทศไทยได้รับการพัฒนาในทางที่ให้ความคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนมากขึ้นตามลำดับตามแนวคิดเสรีนิยมประชาธิปไตย ดังเห็นได้จากการแก้ไขเพิ่มเติมวิधिพิจารณาความอาญาในแต่ละครั้งให้ความสำคัญในเรื่องนี้อยู่เป็นประจำและในรัฐธรรมนูญฉบับล่าสุด คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 ก็ได้มีการบัญญัติสิทธิในกระบวนการยุติธรรมไว้อย่างชัดเจนทั้งนี้เพื่อให้การคุ้มครองประชาชนที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรม ไม่ว่าในฐานะจำเลย โจทก์ พยาน หรือผู้มีส่วนได้เสีย ฯลฯ

แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็ยังมีให้เห็นอยู่เสมอ เช่น องค์การของรัฐไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย จนหลายฝ่ายมองว่ากระบวนการยุติธรรมเป็นเรื่องแล้วแต่แ้วแต่กรรมของผู้ที่ตกไปอยู่ในกระบวนการยุติธรรมกลายเป็นเรื่องของโชคชะตา ฟ้าลิขิต ประชาชนเกิดความไม่เชื่อมั่นและไม่ศรัทธาในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งปัญหาเหล่านี้มักหาทางแก้ไขด้วยข้อเสนอใหม่ๆ เช่น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาตราการชะลอการฟ้อง แต่กลับไม่ได้มองว่าองค์กรรัฐที่ทำหน้าที่เป็นไปปฏิบัติหน้าที่ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายและได้ทุ่มเทกำลัง เพื่อทำหน้าที่อย่างเต็มที่หรืออีก

ศักดิ์ความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของประชาชนที่มีการกล่าวถึงอย่างกว้างขวางในขณะนี้ ได้มีการรับรองอย่างเป็นทางการโดยรัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ทำให้องค์กรที่ให้อำนาจรัฐต้องคำนึงถึง ต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างมาก โดยในบทความนี้ขอกล่าวถึงเฉพาะองค์ที่ทำหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดี คือ ศาล ดังนั้นเมื่อคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลแล้ว ศาลต้องทำหน้าที่อย่างแท้จริงให้สมดังเจตนารมณ์ของกฎหมาย เพื่อคุ้มครองศักดิ์ความเป็นมนุษย์ สิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยเฉพาะในคดีอาญาที่มีความเข้าใจไม่ตรงกัน กอปรกับการตั้งถามใน 2 ประเด็นใหญ่ๆ คือ

ข้อที่ 1. ศาลมีอำนาจตรวจสอบค้นหาความจริงในคดีอาญาได้หรือไม่
ประวัติศาสตร์การดำเนินคดีประเทศไทยก่อนที่จะมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาใช้ไปพลางก่อน รศ.115 นั้นใช้ระบบการดำเนินคดีในระบบไต่สวน โดยหลังจากมีการประกาศใช้กฎหมายฉบับดังกล่าว ประเทศไทยก็นำระบบการดำเนินคดีอาญาในระบบกล่าวหามาใช้ตั้งแต่นั้นเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งมีความแตกต่างกันอย่างมากในการทำหน้าที่ของศาล

ในปัจจุบันศาลหรือผู้พิพากษาในฐานะองค์กรรัฐและเป็นองค์กรสุดท้ายของกระบวนการยุติธรรมที่จะทำหน้าที่ให้ความคุ้มครองประชาชนได้ดีที่สุด เพราะเป็นองค์กรที่ทำหน้าที่อย่างอิสระ แยกจากองค์กรฝ่ายนิติบัญญัติ และองค์กรฝ่ายบริหารอย่างเด็ดขาดตามหลักการแบ่งแยกอำนาจโดย จึงน่าจะปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ หากแต่การทำหน้าที่โดยศาลนั้นจะต้องทำหน้าที่ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ออกโดยผู้แทนประชาชนเพื่อคุ้มครองประชาชน และอยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ศาลจะเข้าไปดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ เช่น คดีอยู่ในเขตอำนาจหรือไม่ โจทก์มีอำนาจฟ้องหรือไม่ สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับหรือไม่ คำฟ้องโจทก์ชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ ฯลฯ เหล่านี้เป็นเรื่องที่ศาลหรือผู้พิพากษาต้องค้นหาหรือไม่ใช่มายกฟ้องที่หลัง อย่างที่เคยเกิดขึ้น หากผ่านเงื่อนไขดังกล่าวแล้วคดีก็จะเข้าสู่การพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลยด้วยพยานหลักฐานต่าง ๆ

ดังนั้นการทำหน้าที่โดยศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลย ภายใต้ข้อสันนิษฐานที่ว่า "ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์ จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิด" (Presumption of Innocence) แสดงว่าบุคคลนั้นได้กระทำความผิดจะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้จำเลยต้องได้รับการพิจารณาด้วยความรวดเร็ว ต่อเนื่อง เป็นธรรมและการพิจารณาพิพากษาคดีเป็นอำนาจศาลซึ่งต้องดำเนินการตามรัฐธรรมนูญตามกฎหมาย ในพระปรมาภิไธยพระมหากษัตริย์ การทำหน้าที่ของศาลเพื่อพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ และการพิจารณาคดีต้องดำเนินการตามรัฐธรรมนูญและกฎหมาย ศาลมีหน้าที่ในการตรวจสอบค้นหาความจริงนอกเหนือจากพยานหลักฐานที่โจทก์จำเลยเสนอต่อศาลหรือไม่ จึงเป็นที่มาของการหาคำตอบนี้

ข้อที่ 2. การตรวจสอบค้นหาความจริงของศาลขัดต่อความเป็นกลางอย่างไรหรือไม่ หากศาลสามารถตรวจสอบค้นหาความจริงในคดีได้ โดยอาศัยพยานหลักฐานนอกเหนือจากที่โจทก์ จำเลยเสนอต่อศาลได้ จึงมีทำให้หลายฝ่ายมองว่าการทำหน้าที่ของศาลตามวิธีพิจารณาความอาญานี้ จะทำให้เกิดความไม่เป็นกลางในการพิจารณาคดีโดยศาลหรือเกิดความไม่ชอบธรรม ไม่สอดคล้องกับการทำหน้าที่ของศาล เพราะศาลต้องเป็นกลางไม่ต้องค้นหาความจริง เป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะต้องนำพยานหลักฐานเข้าสืบเพื่อพิสูจน์

ความผิดของจำเลยเองตามระบบการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา

จากสภาวะการณ์เช่นนี้ทำให้บทบาทหน้าที่ของศาลยังไม่ชัดเจน ทุกคนในสังคมเฝ้าของการทำหน้าที่ของศาล ทำให้ศาลตกอยู่ในภาวะที่ไม่สามารถทำหน้าที่ให้สมเจตนารมณ์กฎหมายได้ ประกอบกับข้ออ้างบางอย่าง เช่น ภาระงานมาก บุคลากรยังไม่เพียงพอและที่สำคัญเป็นการเข้าข้างคู่ความอีกฝ่ายหนึ่งอย่างแน่นอน ปัญหาดังกล่าวจึงทำให้ผู้เขียนมีแนวคิดที่จะศึกษาค้นคว้า เพื่อให้ความชัดเจนในการทำหน้าที่ของศาล ตลอดจนตอบคำถามดังกล่าวที่หลายฝ่ายตั้งคำถามถึงการทำหน้าที่ของศาลกับความเป็นกลางในการพิจารณา คดีว่ามีความสัมพันธ์ ขัดแย้งกันหรือไม่เพื่อให้ประชาชนที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อม ได้รับการคุ้มครองและสร้างศรัทธาในการทำหน้าที่ของศาล ปัญหาการละเมิดอำนาจศาลหรือไม่ยอมรับคำพิพากษาของศาลอย่างที่เคยเกิดขึ้นจะได้หายไปจากกระบวนการยุติธรรมไทย

ระบบการดำเนินคดีอาญาและระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญา

ระบบการดำเนินคดีอาญาและการค้นหาความจริงในคดีอาญาที่เป็นสาระสำคัญซึ่งจะนำไปสู่การวิเคราะห์ระหว่างระบบทั้ง 2 ว่ามีความขัดแย้งหรือไม่ หรือมีความสัมพันธ์กันในรูปแบบใด มีดังนี้

ระบบการดำเนินคดีอาญา

จะต้องมีการพิจารณาหลักเกณฑ์ 2 ประการ คือ

1. องค์กรที่ทำหน้าที่ต่างกันเพื่อถ่วงดุลกัน กล่าวคือ องค์กรสอบสวน - ฟ้องร้อง แยกออกจากองค์กร พิเคราะห์ - พิพากษา หรือไม่
2. มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดในการดำเนินคดีหรือไม่

1. ระบบไต่สวน (Inquisitorial System)

คือศาลมีหน้าที่ค้นหาความจริงจากพยานหลักฐานต่าง ๆ ทั้งที่คู่ความนำมาเสนอต่อศาลและศาลเห็นสมควรเรียกมาเอง เรียกได้ว่า ศาลมีบทบาทหน้าที่ทั้งการสอบสวน ฟ้องร้องและพิจารณาพิพากษาคดี ผู้ถูกกล่าวหาเป็นกรรมในคดีที่จะถูกศาลซักฟอก (Object หรือ Prozess - objekt) (ณรงค์ ใจหาญ, 2544)

ปัจจุบันในประเทศไทยเองก็เลิกใช้ระบบไต่สวน (Inquisitorial system) ไปแล้ว เมื่อมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความอาญาสำหรับใช้ไปพลางก่อน ร.ศ.115 เพราะหลายฝ่ายมองว่าเป็นระบบที่ทำให้ศาลมีอำนาจมากเกินไป มีการใช้อำนาจโดยมิชอบ

มีการกินสินบนคดีสินบน ไม่มีการตรวจสอบการใช้อำนาจโดยองค์กรภายนอก เนื่องจากไม่มีการแบ่งองค์การสอบ-ฟ้องร้องออกจากองค์การพิจารณา - พิพากษาคดี ย่อมส่งผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

2. ระบบกล่าวหา (Accusatorial System)

ระบบกล่าวหาเป็นระบบที่นานาอารยประเทศส่วนใหญ่ในปัจจุบันใช้กัน เพื่อนำมาแก้ไขความบกพร่องของการดำเนินคดีอาญาในระบบไต่สวน (Inquisitorial System) ลักษณะโดดเด่นของระบบนี้คือ มีการแยกองค์การสอบสวน - ฟ้องร้อง ออกจากองค์การพิจารณา - พิพากษาคดี เพื่อทำหน้าที่ในการค้นหาความจริง (คณิต ณ นคร, 2549) ได้แก่ พนักงานอัยการทำหน้าที่สอบสวนฟ้องร้อง “แต่ในทางปฏิบัติของประเทศไทย พนักงานอัยการจะทำหน้าที่ฟ้องร้องคดีเท่านั้น ส่วนอำนาจสอบสวนจะเป็นของพนักงานสอบสวนทำหน้าที่หมดเลย” และศาลทำหน้าที่เป็นพิจารณาพิพากษา โดยองค์กรทั้ง 2 มีอิสระแยกจากกัน (ณรงค์ ไชยา, 2544) ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบและเพื่อประโยชน์ในการพิจารณาคดี ยกระดับผู้ถูกกล่าวหาให้ได้รับการคุ้มครอง กล่าวคือ ผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นประธานในคดี ไม่ใช่วัตถุที่ถูกชักฟอกอีกต่อไป เปิดโอกาสให้คู่ความเสนอพยานหลักฐานเพื่อประโยชน์ในการต่อสู้คดีของตนอย่างเต็มที่ ศาลต้องเป็นกลางในการรับฟังพยานหลักฐาน ห้ามการดำเนินคดีที่ไม่ชอบ อีกทั้งองค์การที่ทำหน้าที่ยังสามารถตรวจสอบการใช้อำนาจตามกฎหมายของแต่ละองค์กรได้ด้วยเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

ระบบค้นหาความจริงในคดีอาญาหรือระบบการสืบพยานในคดีอาญา

ระบบการค้นหาความจริงเป็นระบบที่กำหนดบทบาทของศาลการพิจารณาคดี ซึ่งก็มีความแตกต่างกัน ระหว่างระบบกฎหมาย Common law กับ ระบบ Civil law โดยเฉพาะระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาของระบบ Civil law เพราะประเทศไทยใช้ระบบกฎหมายนี้ กล่าวคือ การค้นหาความจริงในคดีอาญาในระบบกฎหมาย Civil law ใช้ระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริง (Examination System) (คณิต ณ นคร, 2549) ซึ่งระบบนี้อาจเรียกว่า เป็นวิธีการค้นหาความจริงแบบไม่ต่อสู้กัน โดยเป็นระบบการสืบพยานค้นหาความจริงที่ใช้กันกลุ่มประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายเช่น ฝรั่งเศส และเยอรมนี เป็นต้น

ระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริง หมายถึง การที่ศาลพิจารณาหลักฐานจะต้องค้นหาความจริงด้วยตนเอง ทั้งนี้โดยการพิจารณาจากพยานหลักฐานของทั้งโจทก์และจำเลย นอกจากพยานหลักฐานที่คู่ความนำมาสืบในคดีแล้ว ศาลอาจพิจารณาพยานที่ศาลเรียกมา

ให้การได้ด้วย เพื่อให้ได้ความตามความเป็นจริงว่าข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร ศาลจะเป็นผู้ชักพยานให้ให้ความเป็นจริงแทนที่จะรอแต่พยานหลักฐานของโจทก์หรือจำเลย คู่ความไม่ได้มีบทบาทหลักในการค้นหาความจริงเช่นเดียวกับระบบการค้นหาความจริงในระบบต่อสู้คดี เพราะระบบตรวจสอบค้นหาความจริงในคดีอาญาหรือระบบการสืบพยานในคดีอาญาที่กล่าวมานี้ เจตนาเพื่อค้นหาความเป็นจริงไม่ใช่ค้นหาความผิดอาญา (สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2548)

การตรวจสอบค้นหาความจริงของศาลไทย

ในปัจจุบันวิธีพิจารณาความอาญาของไทยมีบทบัญญัติให้อำนาจแก่ศาลเพื่อการตรวจสอบค้นหาความจริงอยู่หลายมาตรา ซึ่งหากศาลไม่ใช้ในการปฏิบัติหน้าที่ตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ย่อมส่งผลทำให้ประสิทธิภาพในการดำเนินคดีอาญามีความบกพร่องและส่งผลกระทบต่อผู้เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางอาญาโดยเฉพาะผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด ศาลจะวางตัวเป็นกลางแบบวางเฉยไม่ทำอะไร รอแต่การอ้างพยานหลักฐานของโจทก์ จำเลย ย่อมเป็นการไม่สมควรอย่างยิ่ง ดังนั้นศาลจึงมีหน้าที่สำคัญในการตรวจสอบค้นหาความจริงตามวิธีพิจารณาความอาญาบปัจจุบัน ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ในทางคดี ตัวอย่างบทบัญญัติที่กล่าวถึง คือ

1. การรับฟังพยานหลักฐานโดยศาล

ในคดีอาญาการตรวจสอบความจริงจะต้องใช้พยานหลักฐานเสมอ แม้ในบางกรณีจะยอมให้ศาลลงโทษจำเลยในคดีอาญาได้โดยอาศัยคำรับสารภาพก็ตาม (ประมวลวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 176 วรรค 1) พยานหลักฐานที่อาจแสดงความจริงในคดีได้ต้องเป็นพยานหลักฐานที่ได้มาชอบด้วยกฎหมายเท่านั้นตามที่มีปรากฏในมาตรา 226 พยานวัตถุ พยานเอกสาร หรือพยานบุคคลซึ่งน่าจะพินิจได้ว่าจำเลยมีผิดหรือบริสุทธิ์ ให้อ้างเป็นพยานหลักฐานได้ แต่ต้องไม่ใช่พยานหลักฐานชนิดที่มีได้เกิดขึ้นจากการจงใจ มีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกหลวง หรือมิชอบประการอื่น อีกทั้งหากถ้อยคำของบุคคลซึ่งเกิดจากการจงใจมีคำมั่นสัญญา ชูเชิญ หลอกหลวง ถูกทรมาน ใช้กำลังบังคับหรือกระทำโดยมิชอบด้วยประการใดๆ ไม่อาจอ้างเป็นพยานหลักฐานได้ รวมทั้งพยานหลักฐานต่างๆ ที่ได้มาโดยมิชอบในชั้นพนักงานสอบสวน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 135) ศาลต้องไม่รับฟังพยานหลักฐานที่มีชอบเหล่านี้เพื่อพินิจความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลยในคดี อีกทั้งในคดีอาญาโจทก์ก็ไม่อาจอ้างจำเลยเป็นพยานหลักฐานได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 232) คดีอาญาโจทก์เป็นผู้กล่าวอ้างจำเลย ต้องมีหน้าที่พินิจ

ความผิดจำเลย โจทก์ต้องนำพยานหลักฐานที่ได้มานอกตัวจำเลยมาพิสูจน์ความผิดของจำเลย (สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2548) ผลคือ จำเลยมีสิทธิจะให้การหรือไม่ให้การในคดีอาญาก็ได้

หากศาลเห็นว่าพยานหลักฐานที่นำมาสืบไม่ว่าของโจทก์หรือของจำเลยนั้นมีข้อสงสัย ศาลต้องทำหน้าที่ในการค้นหาความจริงจากพยานหลักฐานที่โจทก์หรือจำเลยอ้างเพื่อความชัดเจนในการสั่งคดีของศาลเองและเป็นการคุ้มครองสิทธิของคู่ความในคดีอาญาได้เป็นอย่างดี และระหว่างพิจารณาโดยพลการหรือคู่ความฝ่ายใดร้องขอ ศาลมีอำนาจสืบพยานเพิ่มเติมได้ จะสืบเองหรือส่งประเด็นไปสืบก็ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 228) ตามความในมาตรานี้ย่อมแสดงให้เห็นว่าศาลมีอำนาจตามกฎหมายที่จะค้นหาความจริงที่เกิดขึ้นได้ โดยไม่จำเป็นต้องปล่อยให้โจทก์หรือจำเลยเป็นผู้เสนอพยานหลักฐานเสมอไป คู่ความเป็นเพียงตัวกระตุ้นให้ศาลค้นหาความจริง ทั้งนี้ย่อมมีความแตกต่างจากการทำหน้าที่ของศาลแพ่ง เนื่องจากมีหลักการดำเนินคดีที่แตกต่างกันกล่าวคือ คดีแพ่งใช้หลักความตกลง ซึ่งคู่ความสามารถกำหนดการพิจารณา คดีอาญาย่อมมีความก้ำกึ่งระหว่างคู่ความ ศาลต้องมีคำพิพากษายกฟ้องตามคำขอคู่ความได้ตกลงกัน นอกจากนี้ยังมีการเพิ่มบทบาทหน้าที่ของศาลในการค้นหาความจริง ดังปรากฏให้ศาลเป็นผู้สืบพยาน จะสืบเองในศาลหรือนอกศาลก็ได้แล้วแต่จะเห็นสมควรตามลักษณะของพยาน (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 229) เห็นได้ว่าบทบาทหน้าที่ในการค้นหาความจริงโดยการสืบพยานในคดีอาญาของศาลมีบัญญัติไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจน ศาลสามารถค้นหาความจริงในคดีได้ แม้ในการสืบพยานโจทก์หรือจำเลย ศาลก็มีอำนาจถามคำให้การของโจทก์หรือจำเลยหรือพยานคนใดก็ได้ ซึ่งเป็นอีกมาตรการในการให้อำนาจแก่ศาล ทำหน้าที่ค้นหาความจริงที่เกิดขึ้นได้ ทั้งนี้เพื่อพิสูจน์ความเป็นจริงในคดีตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย ส่วนการสืบพยานหลักฐานโดยศาลนั้นจะสืบเองหรือสืบนอกศาลก็ได้โดยการส่งประเด็นไปสืบก็ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 235) เพราะโดยปกติการดำเนินคดีอาญาดำเนินการในศาลเท่านั้น แต่บางกรณีเพื่อความสะดวกในการค้นหาความจริงของศาล วิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติไว้ว่า หากมีความจำเป็นสามารถทำนอกศาลได้ โดยศาลสามารถค้นหาความจริงได้โดย 1) การเดินเผชิญสืบเอง เป็นกรณีที่ศาลอาจไปสืบพยานนอกศาล แต่ต้องกระทำภายในเขตอำนาจของตนเองหรือจะให้ศาลไปเดินเผชิญสืบแทนก็ได้ 2) การส่งประเด็นไปสืบ เป็นการให้ศาลอื่นนอกเขตศาลที่ทำการพิจารณาคดีทำการสืบพยานแทนได้ การอำนวยความสะดวกเหล่านี้เป็นเรื่องที่กฎหมายต้องการให้สามารถทำหน้าที่สมเจตนารมณ์ของกฎหมาย หรือในกรณีที่โจทก์สืบพยานหลักฐานเสร็จแล้ว ถ้าศาลเห็นสมควร ศาลมีอำนาจเรียกสำนวนการสอบสวนจากพนักงานสอบสวนมาเพื่อประกอบการวินิจฉัยได้

2. คำรับสารภาพของจำเลยในชั้นพิจารณาคดี

แม้ข้อหาที่จำเลยให้การรับสารภาพนั้น ศาลจะพิพากษาคดีโดยไม่สืบพยานหลักฐานก็ได้ (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 176 วรรค 1) แต่กฎหมายในมาตรานี้ไม่ได้หมายความว่า เมื่อจำเลยรับสารภาพแล้ว ศาลต้องพิจารณาลงโทษจำเลยเสมอไป เพราะไม่ใช่บทบังคับศาลแต่อย่างใด หมายความว่า หากศาลไม่เชื่อว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิดจริงไม่ว่าจะเกิดจากการรับสารภาพของจำเลยยังมีข้อพิรุธหรือพยานหลักฐานที่นำมาอ้างไม่น่าเชื่อถือหรือพยานหลักฐานที่นำมาอ้างมีความน่าเชื่อถือว่าจำเลยไม่ใช่ผู้กระทำความผิด แม้จำเลยจะให้การรับสารภาพโดยสมัครใจ ศาลก็มีอำนาจสั่งให้โจทก์สืบพยานเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้ หรือศาลจะใช้อำนาจตามกฎหมายในมาตรา 228 ก็ได้ เพราะกฎหมายมิได้บังคับให้ศาลลงโทษตามคำรับสารภาพแต่อย่างใด (สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2548) จากบทบัญญัติในมาตรา 176 นี้ก็เป็นอีกบทมาตรานึ่งที่จะเห็นบทบาทการทำหน้าที่ในการค้นหาความจริงของศาลเพื่ออำนวยความยุติธรรมให้บังเกิดภายใต้ระบบการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา เพราะหากศาลใช้อำนาจหน้าที่ตามบทมาตรา 228 แล้ว ปรากฏว่าจำเลยไม่ได้เป็นผู้กระทำผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ศาลย่อมลงโทษจำเลยไม่ได้ตามมาตรา 185 ศาลต้องพิพากษายกฟ้องคดีที่จำเลยเป็นผู้ที่กล่าวหาได้อยู่แล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 376/2533, ตอน 1 น. 49) ศาลจึงสามารถใช้บทกฎหมายที่มีเพื่อค้นหาความจริงได้อย่างเต็มที่ภายใต้ความเป็นกลางในการดำเนินคดี นอกจากนี้การที่ศาลจะลงโทษจำเลยตามคำรับสารภาพโดยอาศัยความในมาตรา 176 นั้น จำกััดเฉพาะกรณีที่ต้องผ่านกระบวนการต่างๆ ในการดำเนินคดีมาโดยชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น การดำเนินคดีไม่ชอบด้วยกฎหมายไม่ว่าจะเป็นคดีอาญาต่อส่วนตัวต้องมีการร้องทุกข์ตามระเบียบหรือต้องมีการสอบสวนโดยชอบ หรือแม้แต่คำฟ้องของโจทก์ต้องบรรยายให้ครบองค์ประกอบความผิดตามมาตรา 158

หากสิ่งเหล่านี้กระทำไปโดยไม่ชอบด้วยกฎหมาย แม้จำเลยให้การรับสารภาพ ศาลก็ไม่สามารถลงโทษจำเลยตามคำรับสารภาพในชั้นพิจารณาคดีได้ อีกทั้งคำรับสารภาพของจำเลยต้องอาศัยคำฟ้องและการฟ้องขอให้ลงโทษผู้ใดตามกฎหมายต้องเป็นเรื่องที่ผู้ฟ้องได้กระทำความผิดนั้นมาแล้วก่อนวันที่โจทก์ฟ้อง จะฟ้องล่วงหน้าว่าจำเลยกระทำความผิดมิได้ แม้จำเลยให้การรับสารภาพก็เป็นเรื่องคำรับสารภาพตามฟ้องที่ไม่เป็นความผิด (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 128/2543, ตอน 2 น. 263) เป็นหน้าที่ของศาลที่จะค้นหาความจริงตามข้อเท็จจริงที่กล่าวมาและหากความผิดที่จำเลยรับสารภาพนั้น มีอัตราโทษจำคุกตั้งแต่ 5 ปีขึ้นไป ศาลต้องฟังพยานหลักฐานประกอบคำรับสารภาพจนกว่าจะพอใจว่า จำเลยได้กระทำความผิดจริง เท่ากับเป็นหน้าที่ของศาลในการรับฟังพยานหลักฐานประกอบเพื่อการค้นหาความจริงจนเป็นที่พอใจว่าจำเลยเป็นผู้กระทำความผิดจริง

ดังนั้นศาลสามารถใช้ดุลยพินิจไม่สืบพยานหลักฐานและพิพากษาลงโทษได้ แต่ต้องเป็นกรณีที่ศาลเชื่อว่าจำเลยกระทำความผิดจริงตามพยานหลักฐานที่ปราศจากข้อสงสัย หากศาลไม่เชื่อว่าจำเลยกระทำความผิดตามคำรับสารภาพตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น ศาลสามารถค้นหาความจริงโดยการสืบพยานเพิ่มเติมหรือรับฟังพยานหลักฐานอื่นประกอบ เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลยได้

3. ขั้นตอนวิธีหรือฎีกา

กล่าวคือให้ศาลอุทธรณ์ทำหน้าที่สืบพยานเพิ่มเติมได้ โดยจะสืบเองหรือส่งให้ศาลชั้นต้นสืบให้ก็ได้ เมื่อศาลชั้นต้นสืบแล้วให้ส่งสำนวนมายังศาลอุทธรณ์พิจารณาต่อไป (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 208)

ศาลอุทธรณ์สามารถทำตามหน้าที่ได้ หากเห็นว่าข้อเท็จจริงที่ศาลชั้นต้นสืบนั้นยังไม่ชัดเจน จะนำพยานหลักฐานที่เคยสืบมาในศาลชั้นต้นมาสืบเพิ่มเติมก็ได้ หรือศาลอุทธรณ์เห็นสมควรจะเรียกพยานหลักฐานใหม่มาสืบด้วยก็ได้ เพื่อประกอบการค้นหาความจริงในการทำความวินิจฉัยต่อไป หากศาลอุทธรณ์สืบพยานเองจะต้องกระทำโดยเปิดเผย (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 203) คือให้ศาลอุทธรณ์พิจารณาคดีโดยเปิดเผย เฉพาะในกรณีที่มีการสืบพยาน เพื่อความโปร่งใสและการตรวจสอบการทำหน้าที่ของศาลอุทธรณ์และให้นำบทบัญญัติว่าด้วยการพิจารณาและว่าด้วยคำพิพากษาและคำสั่งชั้นอุทธรณ์มาบังคับในชั้นฎีกาโดยอนุโลม เว้นแต่มีความเห็นแย้ง (ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 225) ดังนั้นศาลฎีกาสามารถค้นหาความจริงโดยการสืบพยานเพิ่มเติมได้โดยอาศัยบทบัญญัติที่ได้กล่าวมาแล้วในชั้นอุทธรณ์กล่าวคือ หากศาลฎีกาสืบพยานเองจะต้องกระทำโดยเปิดเผย ทั้งนี้ เพื่อความโปร่งใสและตรวจสอบการทำหน้าที่ของศาลฎีกาได้

จากที่กล่าวมาจะพบว่า กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติให้ศาลต้องมีบทบาทในการค้นหาความจริงในคดีอย่างกระตือรือร้น แต่ในทางปฏิบัติก็ยังมีศาลส่วนหนึ่งมิได้ปฏิบัติเช่นนั้น แต่ทำหน้าที่เพียงเป็น “กรรมกร” ในการรับฟังพยานเท่านั้น (คณิต ณ นคร, 2544) และไม่ใช่อำนาจตามกฎหมายดังกล่าว แต่ใช้วิธีวางตนเป็นกลางโดยเคร่งครัดรับฟังเฉพาะพยานหลักฐานที่โจทก์และจำเลยนำมาแสดง ทั้งที่ประเทศไทยไม่ใช้ระบบลูกขุนวินิจฉัยข้อเท็จจริงเหมือนอังกฤษหรือหลายประเทศ แต่ศาลไทยทำหน้าที่วินิจฉัยข้อเท็จจริงและข้อกฎหมายทั้งสองอย่าง การที่วางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัดดังกล่าว เข้าใจว่าจะยึดถือตามแนวปฏิบัติของระบบกล่าวหา ซึ่งเป็นที่มาในระบบศาลไทยมาช้านาน การวางตัวเป็นกลางโดยเคร่งครัดนี้แม้จะทำให้หน้าเชื่อถือได้ว่า ศาลมิได้เอนเอียง

แต่ยดเสียที่เกิดตามมาก็คือ ข้อเท็จจริงที่ศาลได้รับมาจากการพิจารณาดี อาจจะเป็นเพียงผลของความสามารถ ความเก่งกาจของทนายโจทก์หรือทนายจำเลยในเชิงคดีเท่านั้น แต่อาจจะไม่ใช่เรื่องที่เกิดขึ้นจริง ๆ ก็ได้ อาจทำให้ความเป็นธรรมตามกฎหมายและความเป็นธรรมตามความเป็นจริงสวนทางกันและทำให้การป้องกันปราบปรามไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร (กุลพล พลวัน, 2546)

ความเป็นกลางกับความเป็นอิสระในการพิจารณาตัดสินอาญา

ความเป็นกลางและความเป็นอิสระในการพิจารณาตัดสินอาญาโดยศาลภายใต้การปกครองด้วยหลักนิติรัฐ (Legal state) และหลักนิติธรรม (The rule of law) ในการทำหน้าที่ของศาล กล่าวคือ “องค์กรของรัฐต้องอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมาย” หมายถึง “การกระทำขององค์กรของรัฐทุกองค์กรจะต้องชอบด้วยกฎหมาย” ทั้งนี้เพื่อปกป้องคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชน ประชาชนจะได้มีความเชื่อมั่นและศรัทธาในกระบวนการยุติธรรม ดังนั้นองค์กรต่าง ๆ ในกระบวนการยุติธรรมต้องมีความเป็นอิสระ ปราศจากการแทรกแซงหรือตกอยู่ภายใต้อำนาจของบุคคลหรือองค์กรใด

ความเป็นกลางกับความเป็นอิสระในการพิจารณาตัดสินคดี

การพิจารณาพิพากษาคดีของศาลต้องเป็นไปโดยชอบด้วยกฎหมายและเป็นไปตามเจตนารมณ์ของกฎหมายด้วย ดังจะเห็นได้ในรัฐธรรมนูญที่ว่า การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นอำนาจของศาล ซึ่งต้องดำเนินการตามรัฐธรรมนูญ ตามกฎหมาย (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550 มาตรา 197) ทั้งนี้เพื่อปกป้องคุ้มครองประชาชนในฐานะเจ้าของอำนาจอธิปไตยอย่างแท้จริง ศาลหรือผู้พิพากษา ต้องมีความเป็นกลางในการพิจารณาตัดสินคดี ไม่ตกอยู่ภายใต้อำนาจอิทธิพลครอบงำใดๆ หรือแรงกดดันจากกระแสสังคม ตามอุดมการณ์ของผู้พิพากษาที่ปรากฏในประมวลจริยธรรมข้าราชการตุลาการ

ดังนั้นความเป็นอิสระของศาลจึงมีนัยสำคัญสองประการคือ ประการที่ 1. การวางหลักประกันความเป็นอิสระของศาลและผู้พิพากษาในการปฏิบัติหน้าที่ คือ หลักความเป็นอิสระจากการแทรกแซงขององค์กรอื่นหรือกระแสสังคมใดๆ ประการที่ 2. ความเป็นอิสระที่จะไม่ถูกแทรกแซงโดยศาลหรือผู้พิพากษาร่วมกัน อีกทั้งการปฏิบัติหน้าที่นั้นต้องมีความเที่ยงตรงปราศจากคติ 4 ประการ คือ ฉันทาคติ (รัก) โทษาคติ (โกรธ) โมหาคติ (หลง) และภยาคติ (กลัว)

หลักความเป็นอิสระของผู้พิพากษาจึงแบ่งออกได้เป็น 2 ประการ คือ (ยงยุทธ มหินทรกุล, 2538)

1. ความเป็นอิสระในเนื้อหา

หมายถึง ผู้พิพากษามีความเป็นอิสระในการปฏิบัติหน้าที่โดยไม่อยู่ในอาณัติหรือคำแนะนำของกระแสนิยม องค์กรหรือผู้พิพากษาด้วยกันเอง

2. ความเป็นอิสระในทางส่วนตัว

การที่ผู้พิพากษามีความเป็นกลางในการพิจารณาตัดสินคดีและสามารถทำหน้าที่อำนวยความยุติธรรมอย่างสมบูรณ์ได้ ต้องปราศจากความกลัวว่าจะได้รับผลร้ายหรือถูกกลั่นแกล้งภายหลัง

นอกจากที่กล่าวมาข้างต้น ยังมีเกณฑ์ประกอบการทำหน้าที่ในการดำเนินกระบวนการพิจารณาตัดสินคดี เพื่อให้เกิดด้วยความเป็นกลาง บริสุทธิ์ และยุติธรรม คือ

1. ผู้พิพากษาจะไม่พิจารณาตัดสินคดีใดๆ ซึ่งตนมีส่วนได้ส่วนเสียในคดี
2. ผู้พิพากษาจะต้องให้เหตุผลในคำตัดสินของตนเสมอ

3. ผู้พิพากษาหรือศาลต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าตรวจสอบโดยมีสิทธิเข้าฟังการพิจารณา

เกณฑ์ทั้ง 3 ประการเป็นสิ่งยืนยันการทำหน้าที่ของศาลในการพิจารณาตัดสินคดีเป็นอย่างดี ดังนั้นการพิจารณาตัดสินคดีอาญาโดยศาลหรือผู้พิพากษา จึงต้องปฏิบัติตามหน้าที่ภายใต้หลักความชอบด้วยกฎหมาย ต้องพิจารณาพิพากษาคดีไปตามบทกฎหมายที่กฎหมายและเจตนารมณ์ที่ให้ไว้ และที่สำคัญคือ ความเป็นกลางและอิสระในการพิจารณาพิพากษาคดีโดยปราศจากการแทรกแซงจากองค์กรใด ๆ หรือกระแสนิยม

วิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างความเป็นกลางกับการตรวจสอบความจริงคดีอาญาของศาล

ก่อนที่จะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างการตรวจสอบค้นหาความจริงกับความเป็นกลางในการพิจารณา สิ่งที่ศาลหรือผู้พิพากษาในคดีอาญาคควรจะพิจารณาเป็นเรื่องแรกโดยไม่จำเป็นจะต้องมีความฝ่ายใดร้องขอ แต่เป็นหน้าที่ของศาลที่ต้องพิจารณาเงื่อนไขเหล่านี้ก่อน เช่น อำนาจฟ้องของโจทก์ เขตอำนาจของศาล มีเหตุที่ผู้พิพากษาถูกตั้งข้อกังขาถึงสิทธิหน้าที่อาญาฟ้องร้องรับ คำฟ้องชอบด้วยกฎหมายหรือไม่ เป็นต้น เหล่านี้เป็นเรื่องที่ศาลหรือผู้พิพากษาต้องเข้าตรวจสอบความจริงก่อนที่จะเข้าไปพิจารณาความผิดหรือบริสุทธิ์ของจำเลย เพราะหากเข้าหรือไม่เข้าเงื่อนไขแล้วแต่กรณี ศาลหรือผู้พิพากษาย่อมไม่มีอำนาจที่จะพิจารณาตัดสินคดีดังกล่าว

ถ้าคดีอาญาผ่านเงื่อนไขตามที่กล่าวข้างต้นก็ขึ้นสู่การพิจารณาของศาล เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของจำเลย โดยบทบาทหน้าที่ของศาลหรือผู้พิพากษาจะมีความแตกต่างกันไปตามระบบกฎหมาย กล่าวคือ หากในประเทศที่ใช้ระบบ Common law เช่น ประเทศอังกฤษ เป็นต้น ที่ใช้ระบบการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา ผู้พิพากษาที่จะพิจารณาคดีอาญาจะทำหน้าที่เป็นเพียงคนกลางหรือวางเฉย (Passive role) อย่างเคร่งครัดและทำหน้าที่เป็นผู้ควบคุมการพิจารณาให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับพยานหลักฐานอย่างเคร่งครัด เพื่อมิให้มีการเอาัดเอาเปรียบกันในการต่อสู้คดีในชั้นศาล ผู้พิพากษาไม่มีหน้าที่ในการสืบพยานหลักฐานเป็นหน้าที่ของฝ่ายโจทก์และจำเลยที่ดีฝ่ายพยานของตนต่อศาล (ลูคัสดี ลิขสิทธิ์วัฒนกุล, 2549) เป็นระบบการค้นหาความจริงที่เป็นระบบต่อสู้ระหว่างคู่ความในการสืบพยานหลักฐานในการวินิจฉัยความจริงในคดีและไม่มีหน้าที่กำหนดประเด็นข้อกฎหมายที่ได้แย้งกัน (สมทรัพย์ นำอำนวย, 2541) เพราะหน้าที่ในการพิสูจน์ข้อเท็จจริงต่างๆ เป็นหน้าที่ของคู่ความซึ่งจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ที่กฎหมายกำหนดไว้หรือตามที่ศาลสั่ง ถ้าคู่ความใดไม่พิสูจน์ข้อเท็จจริงใดซึ่งตนมีหน้าที่ ก็ยอมแพ้ในประเด็นข้อนั้น

ดังนั้นการค้นหาความจริงของศาลในลักษณะนี้ จึงเป็นการต่อสู้กันระหว่างคู่ความในคดี (Adversarial System) บทบาทคู่ความในการดำเนินกระบวนการพิจารณาจึงมีลักษณะโดดเด่นยิ่งกว่าบทบาทหน้าที่ของศาล ส่วนในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายระบบ Civil law การฟ้องคดีต่อศาลเป็นระบบการฟ้องคดีโดยรัฐ (State Prosecution) บางที่เรียก "การพิจารณาตัดสินคดีตามระบบฝรั่งเศส" เพราะตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส ค.ศ. 1808 เป็นตัวอย่างและมีอิทธิพลต่อการบัญญัติของกฎหมายต่าง ๆ ทั่วโลก (อุดม รัฐอมฤต, 2535) ระบบนี้มีวิธีการค้นหาความจริงแบบไม่ได้ต่อสู้กัน หรือเป็นการค้นหาความจริงในเนื้อหา (Das Inquisitionsprinzip) (ประทุมพร กลัดอำ, 2533) ซึ่งศาลหรือผู้พิพากษาเป็นผู้สืบพยานได้ ค้นหาความจริงด้วยตนเองได้ โดยศาลไม่ใช่หรือไม่ได้เป็นฝ่ายโจทก์หรือจำเลย โจทก์ จำเลยเป็นเพียงผู้กระตุ้นให้มีการสืบพยานเท่านั้น ศาลจะวางตัวเป็นกลางอย่างหนึ่งเฉย (Passive) เหมือนระบบ Common Law ไม่ได้ ศาลต้องมีบทบาทอย่างกระตือรือร้น (Active) ในการค้นหาความจริงที่เกิดขึ้น ผู้พิพากษาในระบบนี้จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่โดยตรงในการค้นหาความจริงจากการสืบพยานหลักฐานและข้อเท็จจริงของการกระทำผิด คู่ความไม่ได้มีบทบาทหลักในการค้นหาความจริงเช่นเดียวระบบการค้นหาความจริงในคดีอาญาแบบต่อสู้กันเพราะระบบนี้มีเจตนาที่จะค้นหาความเป็นจริงไม่ใช่การค้นหาความผิด

ระบบการตรวจสอบข้อเท็จจริง หมายถึง การที่ศาลพิจารณาหลักฐานจะต้องค้นหาความจริงด้วยความเป็นกลาง ทั้งนี้โดยพิจารณาจากพยานหลักฐานของทั้งโจทก์และจำเลย

นอกจากพยานที่กล่าวมาแล้ว ศาลอาจพิจารณาพยานที่ศาลเรียกมาให้การด้วย เพื่อให้ได้ความเป็นจริงว่าเป็นอย่างไร

โดยทั้ง 2 ระบบก็ใช้ระบบการค้นหาคำความจริงเหมือนกัน แต่มีความแตกต่างกันเฉพาะการทำหน้าที่ของศาลในการวางตัวเป็นกลางต่างกันเท่านั้น จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ผู้เขียนสนใจหยิบยกประเด็นการตรวจสอบค้นหาคำความจริงกับความเป็นกลางในการพิจารณาคดีโดยศาล มาทำการศึกษาค้นคว้าว่า วิธีพิจารณาคำความจริงของไทยในปัจจุบัน การทำหน้าที่ในการค้นหาคำความจริงภายใต้ระบบกล่าวหา มีความสัมพันธ์หรือขัดแย้งกับความเป็นกลางในการพิจารณาคดีโดยศาลหรือไม่

จากระบบการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา ซึ่งมีลักษณะโดดเด่น คือ มีการแยกองค์ประกอบสอบสวน-ฟ้องร้อง ออกจากองค์การพิจารณา - พิพากษาคดี เพื่อเป็นประโยชน์ในการตรวจสอบการใช้อำนาจและยกระดับผู้ถูกกล่าวหาให้เป็นผู้ที่ได้รับการคุ้มครองมากยิ่งขึ้น หรือเรียกว่า จำเลยเป็นประธานในคดี ไม่ใช่ตัวถูกฟ้องคดีที่จะต้องถูกชักฟอกอีกต่อไป เปิดโอกาสให้โจทก์นำเสนอพยานหลักฐานเพื่อพิสูจน์ความผิด และเปิดโอกาสให้จำเลยนำพยานหลักฐานเข้าสืบหักล้างหรือที่เรียกว่า “ผู้ใดกล่าวอ้างข้อเท็จจริงใด ผู้นั้นมีหน้าที่นำสืบข้อเท็จจริงนั้น” เมื่อโจทก์กล่าวอ้างว่าจำเลยเป็นผู้กระทำผิด โจทก์ก็มีสิทธิ์นำพยานหลักฐานเข้าสืบก่อน เพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลยได้

ในกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาปัจจุบันก็มีบทบัญญัติให้ศาลทำหน้าที่ค้นหาคำความจริง โดยบัญญัติตามมาตราต่างๆ เช่น มาตรา 229 มาตรา 228 มาตรา 230 หรือ มาตรา 176 เป็นต้นตามที่ได้กล่าวมาแล้วหรือ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1621/2506, เล่ม 3, น. 2003) ซึ่งพิพากษาว่าในการไต่สวนมูลฟ้องคดีอาญา แม้เมื่อโจทก์แถลงว่าหมดพยานแล้ว ศาลก็มีอำนาจสั่งเรียกพยานหลักฐานมาเองเพื่อประกอบการวินิจฉัยทำคำสั่งขึ้นไต่สวนมูลฟ้องได้เป็นต้น จากบทบัญญัติดังกล่าวจึงเห็นว่า ศาลหรือผู้พิพากษาจึงเป็นอีกองค์การหนึ่งของรัฐที่จะทำหน้าที่สืบพยานทั้งเป็นคุณและโทษแก่คู่ความ เพื่อค้นหาคำความจริง พิสูจน์ความผิดหรือบริสุทธิ์จำเลย เพราะกฎหมายให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยเป็นผู้บริสุทธิ์จนกว่าจะมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าเป็นผู้กระทำผิดจริง (Presumption of Innocence) จึงเป็นสิ่งยืนยันการทำหน้าที่ของศาลได้อย่างชัดเจน เพราะระบบนี้มีเจตนาที่จะค้นหาคำความเป็นจริงที่เกิดขึ้นไม่ใช่ค้นหาความผิด

ดังนั้นเมื่อมีการตั้งคำถามการทำหน้าที่ของศาลในคดีอาญาว่า ศาลต้องวางตัวเป็นกลาง เป็นเรื่องคู่ความจะว่ากันเองหรือถ้าศาลทำหน้าที่ค้นหาความจริงอย่างแข็งขันเท่ากับศาลเข้าข้างโจทก์หรือจำเลย หากได้วิเคราะห์ระบบการดำเนินคดีและระบบการค้นหาคำความจริงอย่างเข้าใจแล้วจะพบว่า การค้นหาคำความจริงโดยศาลกับความเป็นกลางใน

การพิจารณาเป็นคนละเรื่อง แต่มีความสัมพันธ์กันอย่างลึกซึ้ง กล่าวคือ ศาลในฐานะที่เป็นองค์การองค์กรหนึ่ง การทำหน้าที่ต้องให้สมตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย จึงจะทำให้การทำหน้าที่ของศาลสมบูรณ์ คู่ครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรือผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมได้ ดังนั้นศาลหรือผู้พิพากษาจึงต้องให้ความสำคัญในการตรวจสอบค้นหาความจริงอย่างจริงจัง ไม่จำกัดอยู่ที่พยานหลักฐานของคู่ความเท่านั้น เนื่องจากกฎหมายเป็นเจตจำนงร่วมกันของประชาชนในสังคม ศาลในฐานะเป็นองค์กรหนึ่งต้องใช้กฎหมายเพื่อทำหน้าที่ในการค้นหาคำความจริงได้ ดังนั้นการทำหน้าที่ของศาลเพื่อตรวจสอบค้นหาความจริงจึงเป็นการใช้อำนาจหน้าที่ตามกฎหมาย ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่นอกกรอบหรือขอบเขตเจตนารมณ์ของกฎหมายแต่อย่างใด หากแต่การพิจารณาคดีโดยศาลและการตรวจสอบค้นหาความจริง ศาลต้องวางตัวเป็นกลางในการค้นหาคำความจริง ไม่ค้นหาโดยเข้าข้างโจทก์หรือจำเลยหรือปราศจากการแทรกแซงใด ๆ ไม่ค้นหาความจริงโดยเลือกปฏิบัติเฉพาะคดี ไม่ค้นหาความจริงเพราะตกอยู่ในกระแสสังคม กระแสการเมืองหรืออยู่ภายใต้อำนาจบังคับบัญชาโดยผู้พิพากษาร่วมกัน เป็นต้น ซึ่งอาจทำให้ศาลหรือผู้พิพากษายอมถูกมองว่าไม่เป็นความเป็นกลางในการดำเนินคดี การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน และสร้าง ความเชื่อมั่นศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมคงเป็นไปได้ยากขึ้น การละเมิดอำนาจศาลอย่างที่เคยเกิดคงไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้อย่างแน่นอน

บทสรุป

สำหรับประเทศไทยเมื่อพิจารณากฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามันปัจจุบัน พบว่า ศาลมีหน้าที่ในการค้นหาคำความจริงเหมือนประเทศที่ใช้ระบบกฎหมาย Civil law ไม่ใช่การวางตัวเป็นกลางอย่างเคร่งครัดเหมือนระบบกฎหมาย Common law แต่ในปัจจุบันศาลหรือผู้พิพากษาของศาลไทยไม่ได้ทำหน้าที่ตามเจตนารมณ์ของกฎหมาย เพราะเป็นหน้าที่ของโจทก์ที่จะนำพยานหลักฐานเข้าสืบเพื่อพิสูจน์ความผิดของจำเลย ศาลต้องรับฟังพยานโจทก์ จำเลยอย่างเดียวเท่านั้น ไม่ค้นหาความจริงอย่างเต็มที่หรือหากศาลใช้อำนาจค้นหาความจริงจะทำให้คู่ความมองว่า ศาลไม่เป็นกลางในการพิจารณาคดี เข้าข้างคู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง

จากการศึกษาและวิเคราะห์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการค้นหาคำความจริงภายใต้ระบบการดำเนินคดีในระบบกล่าวหา กับความเป็นกลางในการพิจารณาคดีแล้ว พบว่าทั้ง 2 เรื่องนี้เป็นคนละเรื่องกัน แต่มีความสัมพันธ์เชิงสนับสนุน เพราะหากขาดส่วนหนึ่งส่วนใดไป การทำหน้าที่ของศาลย่อมไม่สมบูรณ์ในส่วนที่เป็นสาระสำคัญและไม่อาจกล่าวได้ว่า ศาลเป็นองค์กรสุดท้ายที่ทำหน้าที่ผ่องความยุติธรรมและคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน

ตามเจตนารมณ์ของกฎหมายได้ การค้นหาความจริงในประเทศที่ใช้ระบบกฎหมายระบบ Civil law รวมทั้งไทยด้วย ศาลต้องทำหน้าที่ในการตรวจสอบค้นหาความจริงอย่างจริงจัง เพื่อค้นหาความจริงที่เกิดขึ้น ไม่ปล่อยภาระการพิสูจน์ตกอยู่แก่โจทก์หรือจำเลยหมดทุกกรณี ส่วนความเป็นกลางในการพิจารณาคดีเป็นที่ยืนยันการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความบริสุทธิ์ ยุติธรรม

ดังนั้นการค้นหาความจริงจึงมีความสัมพันธ์ในลักษณะคู่ขนาน กล่าวคือ ศาลต้องค้นหาความจริงด้วยความเป็นกลางและค้นหาความจริงที่เกิดขึ้นทั้งพยานหลักฐานที่เป็นคุณหรือเป็นโทษแก่จำเลย ปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมายภายใต้หลักนิติรัฐ (The rule of law) ปราศจากการเลือกปฏิบัติเฉพาะคดีหรือการแทรกแซงใดๆ ทั้งนี้เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนและสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาในกระบวนการยุติธรรม

ข้อเสนอแนะ

1. เนื่องจากกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาได้บัญญัติการทำหน้าที่ของศาลไว้ในหลายบทมาตรา เช่นมาตรา 228 มาตรา 229 มาตรา 176 เป็นต้น ศาลต้องมีบทบาทอย่างกระตือรือร้นในการค้นหาความจริงเพื่อให้สัมพันธ์กับเจตนารมณ์ของกฎหมายที่ให้ไว้ และควรทำหน้าที่ตามกฎหมายเพื่อตรวจสอบค้นหาความจริงในคดีอย่างจริงจัง ในอันที่จะสร้างความเชื่อมั่นศรัทธาให้แก่กระบวนการยุติธรรม เพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน

2. จากการวิเคราะห์พบว่า ความเป็นกลางกับการตรวจสอบค้นหาความจริงเป็นคนละประเด็น แต่มีความสัมพันธ์กัน เพราะหากศาลตรวจสอบค้นหาความจริงด้วยความเป็นกลาง ไม่ถูกแทรกแซงหรือไม่ตกอยู่ในอิทธิพลใด การตรวจสอบค้นหาความเป็นจริงโดยศาลเพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนย่อมได้รับการคุ้มครองอย่างเต็มที่ อีกทั้งจากการวิเคราะห์ดังกล่าว จะทำให้ผู้ที่ยังเกิดข้อสงสัยในการทำหน้าที่เพื่อการตรวจสอบ ค้นหาความจริงว่ามีความสัมพันธ์กับการพิจารณาของศาลด้วยความเป็นกลางหรือไม่

3. หลังจากศาลพิจารณาพิพากษาคดี ผู้เขียนเห็นว่าศาลควรให้เหตุผลในคำพิพากษาลดลงถึงเหตุผลในการตรวจสอบค้นหาความจริง เพื่อประโยชน์สำหรับผู้ที่จะศึกษาตัวอย่างจากการให้เหตุผลจากคำพิพากษาของศาล

4. ผู้เขียนเห็นว่าองค์กรในกระบวนการยุติธรรมทุกองค์กรต้องร่วมมือกันในการค้นหาความจริงไม่ใช่ให้เป็นหน้าที่ขององค์กรใดเพียงองค์กรเดียว ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา

5. แม้ภารกิจของศาลมีมาก แต่การตรวจสอบค้นหาความจริงในการพิจารณาคดีความจริงที่เกิดขึ้นก็สำคัญไม่ยิ่งหย่อนกว่าภารกิจด้านอื่น ๆ การอ้างภาระงานเพื่อปฏิเสธ

การทำหน้าที่ดังกล่าว เท่ากับศาลปฏิเสธการทำหน้าที่ตามกฎหมายเสียเอง เพราะศาลเป็นความหวังสุดท้ายเพื่อคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพของประชาชน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์บรรลือ คงจันทร์ อาจารย์สมบัติ วอทอง ที่สนับสนุนให้เกิดบทความทางวิชาการฉบับนี้ให้เกิดขึ้น และผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน ที่ได้อ่านวิจารณ์งานเขียนนี้ให้สมบูรณ์

เอกสารอ้างอิง

กุลพล พลวัน. 2546. การพิจารณาคดีระบบกล่าวหาและระบบไต่สวนในกฎหมายไทย ที่มีผลกระทบต่อการคุ้มครองสิทธิมนุษยชน. วารสารศาลรัฐธรรมนูญ. ม.ค. - เม.ย.: 49

กิตติ น.นคร. 2520. "อัยการกับการสอบสวนคดีอาญา", วารสารนิติศาสตร์, 9 : 135.

_____ 2528. พระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2527. วารสารนิติศาสตร์. 15 : 81.

_____ 2544. "บทบาทของศาลในคดีอาญา", วารสารกฎหมายธุรกิจ, 1: 49.

_____ 2549. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 7, กรุงเทพฯ : วิทยุชน.

เบญจ ใจหาญ. 2544. หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 6, กรุงเทพฯ :

วิทยุชน.

สุศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล. 2548. ประมวลกฎหมายฉบับอ้างอิง. พิมพ์ครั้งที่ 5, กรุงเทพฯ :

วิทยุชน.

_____ 2549. การนำรูปแบบการพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่ง

ทางการเมืองมาพัฒนารูปแบบการพิจารณาคดีอาญาทั่วไป.

งานวิจัยหลักสูตร "หลักสูตรกระบวนการยุติธรรมระดับสูง(บ.ย.ส.)" รุ่นที่ 8,

วิทยาลัยการยุติธรรมสำนักงานศาลยุติธรรม.

บุญทศ มหิสรากุล. 2538. การให้เหตุผลในคำพิพากษา. วิทยานิพนธ์นิติศาสตร

มหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

บุญทศ รัตนมฤต. 2535. การฟ้องคดีอาญา. รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ

80 ปี ศาสตราจารย์ไพโรจน์ วายุภาพ ชัยนาม, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัย

ธรรมศาสตร์.

ประทุมพร กัลลธำ. 2533. การนำวิธีพิจารณาความแพ่งมาใช้บังคับในวิธีพิจารณา

ความอาญา. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สมทรัพย์ นำอำนวย. 2541. บทบาทศาลในชั้นพิจารณาเกี่ยวกับการค้นหาความจริงในคดีอาญา. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. 2544. เอกสารการสอนชุดวิชาระบบกฎหมายไทยและต่างประเทศ หน่วยที่ 8-15. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ:สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา พ.ศ. 2477.
รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2550